

Digitalització i polítiques culturals locals: picant pedra al ciberespai

Publicat per [Santiago Martínez Illa](#) [1] el 07/10/2015 - 09:40 | Última modificació: 31/03/2026 - 08:53

INTERACCIÓ 15

TIC_C

Fa ja uns quants anys quan l'acrònim TIC feia encara forrolla, vaig plantejar la necessitat i pertinença d'afegir-hi una "C", de forma que calia passar a parlar obertament de tecnologies de la informació, la comunicació i la cultura. Val a dir que es va tractar d'un intent maldestre, que no va anar acompanyat del corresponent *hashtag* i per més inri, es va camuflar publicat en una revista en paper sense la corresponent versió en línia[1].

En l'article en qüestió es refermaven una sèrie d'arguments que ja s'havien formulat tímidament ja al 2004: les TIC tindran un impacte brutal en la cultura; un impacte que pot deixar desubicat el sector cultural públic, i molt especialment, el local; les polítiques culturals locals són per natura territorialitzades i per contra la cultura digital transita per un ecosistema virtual, per tant s'havia de propiciar una transició cap a unes polítiques culturals locals que contemplessin sense complexos aquesta nova dimensió.

Deu anys més tard, *l'Observatoire des Politiques Culturelles de Grenoble*, ens de referència indiscutible a Europa organitzava un *Cycle Numerique* on "es tracta d'observar com internet i la digitalització porten a una renovació en profunditat de les polítiques i els projectes culturals en termes continguts, mètodes i col·laboracions"[2].

La cinquena "E"

També fa uns anys, el projecte "Eurocult21" va concloure amb un document de síntesi que conté una aportació molt interessant de la professora Dorte Skot-Hansen on formula el model de les 4 "E": *Enlightenment; Empowerment; Economic Impact; Entertainment*[3]. Segons l'autora aquests serien els eixos que definirien les polítiques culturals locals europees, unes polítiques que han evolucionat tot situant la preeminència temporalment en algun d'aquests eixos, i s'han singularitzat desplaçant el seu accent cap a un o altre eix o en els espais on conflueixen.

Durant un temps tot allò referent a la relació de les TIC amb les polítiques i la gestió de la cultura es va etiquetar amb el terme "e-cultura". La irrupció d'aquesta nova dimensió digital podia significar que s'havia de comptar amb una cinquena "E"[4], però ben aviat es va poder constatar que aquesta cinquena "E" més que un nou eix determinant de les polítiques culturals, en constitueix un element consubstancial que empeny totes i cadascuna de les altres dimensions. De fet, si acceptem parlar de TIC_C, convertim l'associació cultura i TIC gairebé en pleonasme.

SD (Sisme Digital)

I allò que va començar amb unes pàgines web on amb ganes i paciència es podien veure unes imatges més o menys pixelades es va transformar en un *sisme* que ha fet trontollar els processos de producció i consum cultural.

Aquest autèntic *tsunami* s'explicaria pel fet que les TIC faciliten enormement i possibiliten noves formes d'accés als continguts i les experiències culturals i, consegüentment, l'apropiació, el control i la gestió d'aquests continguts. Aquesta transició cap a una nova cultura es manifestaria per aspectes com l'aparició de noves tècniques i llenguatges artístics, el sorgiment de noves economies de distribució dels productes culturals, l'accés cada vegada més fàcil a quantitats inabastables de continguts, etc. És sobradament coneguda la trencadissa provocada en la dimensió industrial de la cultura ("mamà què és un videoclub?"), però les rèpliques del sisme es van deixar sentir aviat en la dimensió pública.

El (pen)últim episodi d'aquest procés imparable es va desfermar amb l'eclosió de les "xarxes socials" i amb la proliferació de dispositius mòbils com telèfons intel·ligents que constitueixen per a segments cada vegada més grans de població el canal absolutament prioritari d'accés a continguts culturals[5]. De fet hi ha autors que parlen directament d'una nova revolució de les "sociotecnologies digitals". Aquesta revolució també ha multiplicat el potencial d'internet en els processos de mediació i prescripció de la cultura i això és òbviament substantiu. Com diu Marc Le Glatin[6] s'ha acabat el temps del "un" (productor, programador, mediador) per donar lloc a "tots" (públic, consumidors).

M@n Felç?

Si ens situem en l'esfera de les polítiques públiques: aquesta nova forma d'accés, pot facilitar l'enderrocament de les barreres i l'ampliació dels "públics de la cultura"? No han faltat visions que atribueixen a les TIC un paper redemptor, en termes de democratització de la cultura i de diversitat cultural. Aquestes visions dibuixarien una mena de món felç amb una cultura il·limitada i redistribuïda que esquivaria la gran indústria, on els consumidors passarien a ser "prosumidors" actius i prescriptors col·lectius bo i practicant la "sabiduria de les multituds". És allò que uns joves de qualsevol *banlieue* afeccionats al hip-hop s'autoprodueixen un vídeo entre amics que pengen a la xarxa i esdevé viral. I tot seguit en vindrà un altre que ja l'està esperant amb candeletes una comunitat multitudinària de seguidors que òbviament han actuat de "prescriptors". On és la *mediació*? Evidentment una part d'aquest relat, fins i tot una part substancial, pot arribar a funcionar, segur que els Catarres no estaven sols amb la Jennifer. Però com gairebé sempre, no és or tot el que lluu. De fet, en aquest cas, el concepte de "prosumició" actualitzat en versió sociodigital per Tim O'Reilly tenia un precedent innegable formulat per Alvin Toffler, referida a un avenç tan revolucionari com el vídeo!

Es tracta d'una visió que alguns autors no han dubtat a catalogar com de nou determinisme tecnològic. Malauradament cap revolució s'escapa del seu 18 Brumari particular, encara que sigui "2.0" i en calendari digital. En aquest sentit Sagot-Duvaroux parlava ja el 2005 d'un "mite digital" i més recentment Eugimi Morozov ha formulat directament un discurs d'antiutopisme digital. Un discurs que a casa nostra Joaquim Rius ha volgut detallar en termes explícits de sector cultural. Per aquest autor els impactes de la digitalització "*lejos de ser completamente positivos, pueden conllevar un empobrecimiento del consumo y la creación cultural y conducir a un escenario de dominio oligopólico del sector cultural por parte de las grandes corporaciones tecnológicas*"[7]. El somnis utòpics acostumen a acabar en malsons. El "món felç" es vesteix aquí d'innocents icones i logos multicolors que rivalitzen en poder econòmic i capacitat de control social.

En aquest context, no sols s'ha posat en dubte aquesta capacitat redemptora de les TIC de combatre les barreres d'accés a la cultura, la diversitat i la participació cultural, sinó que s'ha plantejat el perill que n'estaven generant de noves tan o més resistents que les velles. Si les polítiques culturals se suposa que han lliurat un combat obsessiu i desigual contra les barreres "convencionals" amb uns resultats, com a mínim ambivalents, les noves barreres digitals fan encara més dur aquest combat. Caldrà doncs continuar picant pedra per abatre barreres encara que sigui al *ciberespai*.

Polítiques (e)culturals locals: complexitat i sofisticació

Tot partint, així doncs, d'aquesta realitat ambivalent, les polítiques (e)culturals es fan més complexes perquè es veuen obligades a establir mediacions més complexes i sofisticades. Fixem-nos en un exemple de l'equipament cultural local per excel·lència. Podem obtenir infinitat de documents de forma instantània i gratuïta (i legal!) sense moure'ns de casa. I no només això, podem participar en clubs de lectura, de fans d'autors, de poesia, etc, etc. Pregunta: cal una política local de promoció de la lectura que inclogui un equipament públic especialitzat?

Responem a base de preguntes: a la teva ciutat han pujat els índex de lectura els darrers anys? Quin % de dones sense estudis hi ha entre la comunitat "x"? Quin % de gent disposa de lectors electrònics? Es pot trobar l'obra dels autors locals a la xarxa?

Aquestes i moltes, moltes altres preguntes ens aplanen la resposta: Sí. Cal una política cultural local de promoció de la lectura, perquè hi ha molta gent que no llegeix i perquè hi ha molta gent que no té lector electrònic, però també cal una política de promoció de la lectura per a gent que sí que llegeix i que té lector electrònic, i que vol participar i compartir experiència de lectura.

Cal un equipament públic especialitzar per vehicular-ho? Aquest equipament s'anomena biblioteca? Aquesta biblioteca pot ser que no tingui llibres a les prestatgeries? Ha de prestar lectors electrònics? A tothom? Ha de dedicar més recursos a clubs de lectura o altres activitats de tipus educatiu, participatiu, comunitari...? En definitiva, la nova e-biblioteca ha posat més l'accent en la "E" de "enlightment" o la de "empowerment"? Aquesta pregunta no és nova, fins i tot és podria afirmar que és *la de sempre*. La cinquena "E" ha provocat una gran remoguda i en molts aspectes res ja no serà mai més igual que abans, però en última instància és una qüestió d'accents i de metodologies i estratègies adequades. Tornant a Skot-Hansen, per l'autora danesa, els objectius de la nova biblioteca pública serien "experiència, participació, apoderament i innovació" i això requeriria nous dissenys amb espais per a "inspiració, aprenentatge, trobada i *performance*" [8]. I l'exemple de la biblioteca es pot transferir amb matisos a la resta d'equipaments culturals.

Re-territorialitzar

L'acció cultural local ha estat, òbviament, una acció territorial, que es legitima bàsicament per criteris de proximitat amb els usuaris "locals". -De fet les polítiques culturals locals han tingut un component fonamental de "construcció de ciutat" contrarestant les poderoses forces contràries que tendeixen a la seva dissolució. Així tal i com afirmava López de Aguilera, "la ciutat aporta la condició prèvia per a l'exercici de la cultura: la possibilitat d'interrelació, de l'encontre ciutadà en els espais i equipaments d'ús comú. La ciutat es resumeix en la plaça, àgora i lloc de trobada parcialment substituït o completat avui en dia pels equipaments socioculturals". Però amb el nou paradigma sociodigital, l'acció dels actors culturals locals s'ha d'enfrontar amb un escenari d'una cultura global, virtual, ubíqua i desterritorialitzada on l'accés als continguts i les experiències culturals no requereix l'accés físic ni el contacte directe entre els protagonistes. Hi ha perill de desencaix? Ja hem vist que no necessàriament: com afirmava Marc Le Glatin, "els viatjants del digital tenen una necessitat compensatòria de deixar la solitud física en relació amb la pantalla per baixar a implicar-se en la vida cultural". Tornant a l'exemple de la biblioteca: *accedeixo* al llibre en préstec a la xarxa sense desplaçar-m'hi (i és fantàstic, econòmic i sostenible), però vull *compartir* experiència.

La clau de la qüestió rauria, així doncs, en la definició d'estratègies i projectes culturals locals perfectament encaixats en la identitat del territori però a l'hora compatibles amb les dinàmiques al núvol. Al nostre entendre, aquest tipus d'estratègies s'haurien de formular a partir de les següents interaccions:

- De confluència *On line/on site*
- La dimensió individual/col·lectiu
- La dimensió espai-temps

La confluència *on line/on site*, permet que els processos transitin de forma ambivalent per l'espai físic i l'espai virtual, de manera que la dimensió virtual dels projectes actuï com un potenciador de la dimensió física. A més a més, els dispositius mòbils permeten i afavoreixen tal i com s'ha posat de relleu en múltiples exemples l'experiència simultània, participant en projectes en l'espai físic –al museu, al teatre o a la plaça-, tot obtenint informació o interactuant virtualment.

La combinació de les esferes individual i col·lectiva aprofita la possibilitat que el núvol o facilita i permet potenciar el compartiment col·lectiu de pràctiques culturals que normalment s'associen a l'esfera individual. Així pràctiques convencionals associades a l'esfera individual com ara la lectura, troben espais d'interacció col·lectiva en propostes com els clubs de lectura o similars que poden combinar les dimensions física i virtual.

La combinació de les esferes espai/temps suposa la dilatació dels esdeveniments que poden tenir unes fites puntuals en ubicacions i dates concretes, però que es poden inserir en processos que es poden perllongar de forma indefinida a través del ciberespai. Un espai físic que pot convertir-se en divers o múltiple: equipaments

culturals de diferents punts d'una ciutat; xarxes de ciutats, o d'organitzacions ubicades en ciutats diferents. Entitats i organitzacions culturals que poden compartir, programar i participar conjuntament en un projecte, que es manifesta a través de fites puntuals en el temps i l'espai, però que es dota d'un relat que les relliga i les relaciona de forma permanent i permet als seus públics-participants fer-ne un seguiment permanent a la xarxa. I això ens situa en la clau de volta d'un dels aspectes que constitueixen una de les claus de la revolució sociodigital: la connectivitat

La quarta "C"

La política cultural local és acció territorial, però també capacitat de promoure i mobilitzar una xarxa d'actors. Hi ha una percepció molt compartida i generalitzada en el món cultural local, que hi ha un problema de connectivitat d'aquestes xarxes d'actors, una connectivitat que és deficient o molt deficient, i que això constitueix una de les febleses que frena la capacitat d'actuació dels actors i com a conseqüència obstaculitza el desenvolupament cultural local.

La connectivitat deficient es pot expressar amb la fórmula "-3C" (menys 3C) que sintetitza les dificultats associades a deficiències de coordinació, col·laboració i comunicació entre els agents culturals locals en tant que promotors i productors de cultura i entre la producció cultural que emana d'aquests agents i la seva recepció per part de la ciutadania[9].

Per això, i malgrat totes les reserves exposades, el nou paradigma sociodigital hauria de poder contribuir a capgirar la fatalitat del "menys 3C", tot reformulant un nou marc de proximitat i participació. Connectar per compartir. Aprofitar totes les possibilitats que ofereix per omplir també la *plauça*, i fer-ho amb noves propostes, nous formats, nous i diferents protagonismes, per redefinir la relació entre la producció i la recepció de l'art i la cultura.

Notes

[1] "Cultura 2.0: Els reptes de l'acció cultural local en l'era de la WEB 2.0", *Meridians 2008: Cultura digital*, pp.45-65. Universitat Jaume I, Castelló.

[2] El "Cycle Numerique" sembla que tindrà continuïtat i se n'ha programat una nova edició per al curs 2015-16 <http://dom.cat/lmz> [2]

[3] Skot-Hansen, D, (2005) [Why urban cultural policies](#) [3], *Eurocult21 Integrated Report*.

[4] E-cultura. TIC i gestió de la cultura. Implicacions en l'àmbit local, Diputació de Barcelona <http://dom.cat/ln0> [4]

[5] Sense anar més lluny, segons Enquesta de participació cultural 2013 i 2014 a Catalunya, entre els nascuts en la dècada dels 90, un 63,3 % escolta música a través del mòbil i un 57,1 % es descarrega música de manera habitual. <http://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2015/habits-musicals-catalunya>

[6] Le Glatin, M (2007) *Internet un sisme dans la culture?*

[7] Joaquín Rius (2014) Contra el ciberutopismo. Discurso utópico versus análisis sociológico sobre la transición al paradigma digital de la esfera cultural. Política y sociedad, v52-1 <http://interaccio.diba.cat/blogs/2015/contra-ciberutopismo> [5]

[8] "A new model for the public library in the knowledge and experience society" <http://dom.cat/lmy> [6]

[9] Martínez Illa, Santi (2015) Connectivitat cultural: al núvol i a la plaça *Llibre Blanc de la Cultura a Terrassa* <http://interaccio.diba.cat/blogs/2015/lilibre-blanc-cultura-terrassa> [7]

Categories: Interacció 2015

Categories: Interacció: jornades

Categories: Activitats Interacció

Etiquetes: polítiques culturals

Etiquetes: cultura digital

Etiquetes: equipaments culturals

Etiquetes: participació cultural

Etiquetes: accés a la cultura

- [8]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2015/digitalitzacio-politiques-culturals-locales>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/martinezisn>

[2] <http://dom.cat/lmz>

[3] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/cidoc_why_urban_cultural_policies.pdf

[4] <http://dom.cat/ln0>

[5] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2015/contra-ciberutopismo>

[6] <http://dom.cat/lmy>

[7] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2015/lilibre-blanc-cultura-terrassa>

[8] <https://interaccio.diba.cat/node/6032>